

Jina _____ Namba yako _____

Sahihi ya mtahiniwa _____

Tarehe _____

102/2

KISWAHILI

Karatasi ya 2

LUGHA

JAN/FEB 2024

Muda saa 2 ½

TUBOREKE EXAMS .

Kenya Certificate of Secondary Education.

KISWAHILI

Karatasi ya 2

LUGHA

Muda saa 2 ½

Maagizo

- (a) Andika jina lako na namba yako katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- (b) Weka Sahihi yako na Tarehe ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- (c) Jibu maswali yote.
- (d) Andika majibu yako katika nafasi ulizoachiwa katika kijitabu hiki cha maswali.
- (e) Karatasi hii ina kurasa 9 zilizopigwa chapa.
- (f) Watahiniwa nia lazima waangalie kama kurasa zote zimepigwa chapa na kuwa maswali yote yamo.

Kwa Matumizi ya mtahini pekee

Swali	Upeo	Alama
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
Jumla		

TATHMINI YA TUBOREKE .

Kenya Certificate of Secondary Education.

KISWAHILI

Karatasi ya 2

LUGHA

Fungua ukurasa

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali.

1. UFAHAMU

Binadamu ameanza zamani sana kutamani kuruka. Aliweza kusafiri baharini na pia akasafiri kwa njia ya bara, lakini kusafiri angani alishindwa. Aliwahusudu na **aliwalilia ngoa** ndege walioruka na kupaa hewani, lakini yeye kuruka kwake kulikuwa katika njozi. Na baadhi ya njozi hizi zinazuka katika hekaya mbali mbali za kale. Kwa mfano kuna hadithi ya Kiyunani inayosema Daedalus na mwanawe Ikarus walijaribu kuruka. Walikusanya manyoya ya ndege wakafanya mbawa, ambazo walizigandisha maungoni mwao kwa nta. Kisha wakaruka. Baba-mtu aliruka salama usalimini lakini mwanawe, utamu wa kuruka ulimchachia, akapaa na kupaa, na alipolikaibia sana jua, nta iliyogandishiwa mbawa zake kwenye maungo yake, iliyeyuka, manyoya yote yakanyonyoka na mbawa zikabanduka, naye akaporomoka na kutumbukia baharini. Sindbad naye katika moja ya safari zake saba za ajabu alijifungua kilemba chake na alijifunga nacho na lile dege kubwa liitwalo Rok, na mara alijikuta akiruka juu kabisa mawinguni. Pia katika baadhi ya ngano za Kiswahili, husimuliwa watu waliokaa juu ya vitanga na baada ya kunuizia maneno machache ya kichawi, hao walipaa angani na kwenda walikotaka. Lakini hizi ni njozi tu.

Baada ya miaka nenda, miaka rudi, watu walijaribu kweli kuruka. Kiasi miaka mia tisa iliyopita kuna mtu mmoja inasemekana alijaribu kuruka. Alijifunga mbawa miguuni na mikononi. Inasemekana aliruka kidogo kabla ya kuanguka na kuvunjika miguu. Kulikuweco majaribio mengi namna hiyo, lakini hakuna hasa aliyefana. Ni dhahiri kuwa mwanadamu hana nguvu za kutosha za kumwezesha kupepetua mbawa kama ndege.

Mnamo mwisho wa karne ya kumi na nane, huko Ufaransa, Montgolfier na nduguye walijaribu kutafuta mipango mingine ya kuweza kuruka. Katika upelelezi wao waliona kuwa moshi daima hupaa juu angani. Wakaona wajaribu kufanya bofu kubwa, tena walitie moshi. Waliziasha moto nyasi kavu na juu ya moto wakaliweka bofu kubwa la kitambaa, ili moshi huo uingie. Bofu hili liliruka juu kiasi ya dakika kumi. Baadaye ndugu hawa wawili waligundua kuwa si moshi, lakini ni hewa moto, ndiyo iliyolifanya hilo bofu kupaa hewani

Huu ndio ulikuwa mwanzo wa 'merikebu za hewani', kama zilivyokuwa zikiitwa baadaye. Zeppelin alifanya majaribio mengi ya mabofu, au tuseme vyombo vya hewani kama hivi. Wajerumani walifuata fikira za ramani zake na kuunda vyombo hivi ambavyo walivitumia katika Vita Vikuu vya kwanza vya Dunia, kwa kuwatupia makombora usiku usiku mahasimu zao. Katika mwaka 1919 'merikebu ya hewani' ya Uingereza iliweza kuvuka bahari kuu ya Atlantiki na ikawasili ng'ambo ya pili salama. Katika mwaka 1929 Bwana Graf Zeppelin aliiduru dunia kwa siku **wahedi wa ishirini**.

Lakini vyombo hivi havijaendelea kutumika kwa muda mrefu sana. Baada ya 1933 watu walianza kupunguza kuvitumia, na asili ya hayo ni kuwa vilikuwa na matatizo kidogo. Vilikuwa havina mwendo wa kasi, tena vilikuwa si rahisi kuvisarifu katika mabadiliko haya na haya ya hewa, na **akhasi ya hayo yote**, msafiri alikuwa kama akijisalimisha roho. Katika mwaka 1930 chombo kimoja cha Uingereza kiliripuka na katika mwaka 1937 chombo cha Wajerumani. Mara zote mbili hizo watu kadha wa kadha walipoteza roho zao.

Ndege hizi za sasa tunaweza kusema zimeanzia mwaka 1903, ndugu wawili, Wilbur na Orville Wright walipojaribu ndege yao ya mwanzo na ikaweza kuruka hewani kwa muda wa nukta kumi na mbili na kwenda kiasi ya masafa ya robo ya kilomita.

Maswali

(a) Myunani ni nani? (alama 1)

.....

.....

(b) Kwa nini Ikarus aliporomoka na kutumbukia baharini? (alama 1)

.....

.....

(c) Kwa ufupi, eleza majaribio yaliyofanywa na binadamu kuruka mpaka alipofaulu hatimaye. (alama 4)

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
(d) Fafanua asili ya ‘merikebu za hewani’ kwa mujibu wa kifungu hiki. (alama 2)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
(e) Uvumbuzi wa hizi ndege za kisasa ulianza katika karne gani? (alama 1)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
(f) Toa sababu tatu zilizowafanya watu kupungua kuzitumia ‘merikebu za hewani’ na mwishowe kuziacha kabisa. (alama 3)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
(g) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika kifungu. (alama 3)

(i) aliwalilia ngoa.....

(ii) akhasi ya hayo yote.....

(iii) wahedi wa ishirini.....

2. UFUPISHO

Soma hii taarifa, kisha ujibu maswali:

Kuna wataalamu siku **hizi** wanaosema **kuwa** jela si pahala pa adhabu bali pa matibabu. Yaani madhumuni ya kumtia mhalifu jela **isiwe** kumwadhibu kwa makosa aliyoyafanya bali **iwe** kumtibu na kujaribu kumrekebisha tabia yake ili awe raia **mwema**.

Zamani wahalifu wakiadhibiwa kwa mujibu wa makosa waliyoyafanya. Mhalifu aliyefanya makosa madogo madogo alifungwa, lakini mtu aliyewa naye aliuawa.

Sasa wataalamu wanatwambia kuwa mhalifu akiadhibiwa anapokuwa kifungoni, **basi** akitoka **hurejea** tena kufanya uhalifu. Madhumuni ya kumtia jela iwe si kumwadhibu bali kumfunza tabia **njema**. Wanatwambia kuwa makosa afanyayo mhalifu yanatokana na **matatizo ya jamii** kwa jumla, nayo ni matatizo kama ya umaskini, msongamano wa watu katika miji, ugomvi majumbani baina ya wazazi, na kadhalika. Kwa hivyo, kwa mujibu wa wataalamu hawa, kosa afanyalo mhalifu si kosa lake pekee bali ni kosa la jamii nzima.

Jitu lililozoea kuua halioni kitu kumpiga kisu mwanamke njiani au kumpiga mtarimbo au rungu la kichwa na kumnyang'anya kila alichonacho. Siku hizi jitu kama hili **baadhi** ya wataalamu husema lisiuawe, lifungwe maisha tu. Lakini 'kifungo cha maisha' ni kama tunavyokijua. Muuaji hufungwa **pengine** miaka 10 tu, kisha husamehewa muda uliobaki. Hapo tena huwa huru ama kuifichua mali aliyoiiba na kuistarehea raha mustarehe au kurejea tena kufanya **uhalifu**.

Haya ni kinyume kabisa na mambo yalivyokuwa zamani. Zamani aliyeua aliuawa. Kwa hivyo wahalifu wakiogopa kuua. Raia, na pia askari waliokuwa wakiwasaka wahalifu. walinusurika **na** vifo, kwani wahalifu wengine walichukua silaha za hatari kama bastola na bunduki.

Sasa wale wahalifu wabaya sana — mijizi, minyang'anyi na wauaji — ndio wanaotukuzwa. Magazeti huwashawishi makatili hawa na kuwapa mapesa chungu waeleze maisha yao ya kikatili, na magazeti kama haya sasa ndiyo yanayopata wasomaji wengi. Pia wachapishaji vitabu vya hadithi zinazohusikana na uhalifu, biashara zao zinazidi kustawi. Kadhalika sinema zinazoonyesha picha za ukatili, wivi na mauaji hujaa watazamaji wanaoshangilia uhalifu ufanywao.

Wahalifu kwa upande mmoja wanatukuzwa na sinema, vitabu na magazeti na kwa upande mwingine 'haki' zao zinapiganiwa na baadhi ya wataalamu. Watu wanaowalaani wahalifu ni wale waliohasirika tu na kuteswa na wahalifu — na baadhi yao hata kulaani hawawezi kwa sababu wameshauawa, hawana tena kauli.

Maswali

(a) Eleza mambo yalivyokuwa zamani kuhusiana na suala la wahalifu. (maneno 30 – 35) (alama 6)

Matayarisho

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(alama 9)

Matayarisho

Jibu

3. SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA.

(a) 1. Tofautisha sauti zifuatazo: (alama 1)

(i) /a/

(ii) /u/

2. Eleza istilahi zifuatazo za utamkaji wa sauti. (alama 1)

(i) ala tuli

(ii) ala sogezi

(b) Dogesha sentensi ifuatayo katika wingi. (alama 1)

(i) Njia ya kichochoroni hutumiwa sana na mtu afanyaye biashara ya magendo.

.....

(c) Tunga sentensi sahili ukitumia kitenzi **pa** katika kauli ya kutendea. (alama 1)

.....

(d) Bainisha vishazi katika sentensi ifuatayo. (alama 1)

Mkifanya kazi kwa bidii mtafaulu maishani.

.....

.....

(e) Eleza matumizi ya 'ja' katika sentensi ifuatayo: (alama 2)

Mwanafunzi hajaja darasani leo.

.....

.....

(f) Tumia kielezi cha idadi halisi kutungia sentensi. (alama 1)

.....

(g) Eleza matumizi mawili tofauti ya kiambishi maalum 'ndi-' (alama 2)

.....

.....

(h) Geuza sentensi ifuatayo katika usemi halisi. (alama 3)

Mtoto alimwambia mwalimu kuwa hakuwa na kitabu cha kusoma. Alimweleza kuwa kakake angemnunulia kitabu hicho asubuhi ya siku iliyofuata.

.....

.....

.....

- (i) Changanua sentensi ifuatayo kwa kielelezo cha matawi. (alama 4)
Wewe ulivyocheza uwanjani ulipendeza sana.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- (j) Sahihisha sentensi ifuatayo. (alama 2)
Hafla iliyohairishwa wiki uliopita utafanywa ijumaa ijayo.

.....

- (k) Yakinisha sentensi ifuatayo: (alama 2)
Usipotia bidii masomoni hutafuzu katika mtihani ujao.

.....

- (l) Toa maana tatu za sentensi hii. (alama 3)
Mwangi alimfagilia chakula.

.....

.....

.....

- (m) Tofautisha maana ya jozi ifuatayo kwa sentensi sahihi. (alama 2)

(i) susu.....

(ii) zuzu

- (n) Unda vitenzi kutokana na nomino zifuatazo. (alama 2)

(i) Ubora

(ii) Hakika

(o) Andika sentensi hii upya kulingana na maagizo uliyopewa mabanoni. (alama 2)

Mjakazi yule hasikii hata ukimwadhibu namna gani? (maliza kwa: mjakazi yule.)

.....

(p) Andika visawe vya maneno haya: (alama 2)

(i) damu

(ii) mahuluku

(q) Tenganisha mofimu katika neno hili na utaje ni za aina gani. (alama 3)

Walichokila

.....

.....

.....

.....

.....

(r) Ainisha nomino katika sentensi ifuatayo. (alama 2)

Kuimba kwa Nyambura kuliletea raha halaiki ya watu.

.....

.....

(s) Tambua na ueleze aina za vitenzi katika sentensi zifuatazo: (alama 2)

(i) Geoffrey alikuwa anapenda sima wakati wa jioni.

.....

.....

(ii) Juma ni mtoto mkorofi.

.....

.....

4. ISIMUJAMII

(a) Ni sifa zipi kuu zinazotambulisha sajili katika muktadha wa maabadani. (alama 6)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(b) Eleza maana ya istilahi zifuatazo za Isimujamii. (alama 4)

(i) Pijini

(ii) Krioli